

Resül-i Ekrem pek yakında yapılacak umreye onun da katılmasını istediği için Medine'de kalmasını söyledi. Umre hazırlıkları tamamlanıp yola çıktığında Zülhuleyfe mevkiine gelince Hz. Peygamber Büsr'ü Mekke'ye yolladı ve toplayacağı bilgilerle geri dönmesini emretti. Büsr emredileni yaptı ve Uşfân yakınlarındaki Gadîrû'l-Eştât mevkiinde Hz. Peygamber'i bularak Kureyşlilerin müslümanları Kâbe'ye sokmak istemediklerini ve onlarla savaşmak üzere hazırlık yaptıklarını bildirdi. Hicretin 8. yılında Mekke fethine hazırlanırken Hz. Peygamber Büsr'ü, Büdeyl b. Verkâ ile beraber Huzâa'nın bir kolu olan kendi kabileleri Kâ'boğulları'nı ramazan ayında Medine'ye getirmekle görevlendirdi. Mekke fethine 500 kişiyle katılan Benî Kâ'b'ın üç sancaktarından biri Büsr idi. Huneyn Gazvesi'nde de kabilesinin iki sancağından birini o taşıdı. Hicretin 9. yılında Benî Kâ'b'ın zekâtını toplama vazifesi ona verildi. Aynı yıl yapılan Tebük Gazvesi'ne kabilesinin halkını toplayıp getirmekle görevlendirilen üç kişiden biri yine Büsr b. Süfyan'dı. Onun ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Megâzî", 35; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 572-574, 579-580, 800, 819; III, 973, 990; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 95, 160; IV, 294; V, 458; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 216; Huzâî, *Tahrîr-cü'd-delâilâti's-sem'îyye*, s. 329-330; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 149; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 276-277.

M. YAŞAR KANDEMİR

BÜST

(بست)

Afganistan'ın
Sicistan bölgesinde harabeleri bulunan
eski bir şehir.

Hilmend ırmağının Ergendâb kolu ile birleştiği yerin aşağısında sol kıyıda ve nehrin taşımacılığa elverişli kesiminde bulunur; Herat'ı Girişk'ten geçerek Kandehar'a bağlayan yol üzerindedir. Vaktiyle verimliliği ve güzelliğiyle tanınırdı. Eski Arap coğrafyacıları güzelliklerinin yanında salgın hastalıklarının da çok olduğunu anlatırlar. Şehirle çevresinin bugünkü harap ve kurak durumu tabii kaynakları ile çelişki arzeder. Çünkü Hilmend ırmağı ve kolu sayesinde kolayca sulabilen bu bölge her türlü tarıma elverişlidir. Ortaçağ'da Horasan veya Fars ile

Sind arasında, yani Bağdat-Hindistan yolu üzerinde geçişi temin etmiş ve önemli bir ticarî rol oynamıştır. Nitekim İstahrî Büst'ün Hindistan'la olan ticaretinden bahsetmektedir.

Şehir VI. yüzyılda Eftalitler'in elinde idi; I. Husrev Enûşirvân döneminde (531-579) Sâsânîler tarafından zaptedildi. Müslümanların İran'ı fethinden sonra burası Hz. Osman'ın 29 (649-50) yılında Abdurrahman b. Semüre kumandasında gönderdiği kuvvetler tarafından alındı. Abdurrahman b. Semüre daha sonra Muâviye tarafından Sistan'a vali tayin edildiğinde İslâm hâkimiyetinden çıkmış olan Büst'ü 41'de (661-62) yeniden zaptetti. Bundan sonra şehir, doğu sınırındaki müslüman olmayan ve kendilerine Zunbil denilen prenslere karşı verilen mücadeleden bir ileri karakol durumuna geldi. Buraya Emevîler devrinde ve Abbâsîler'in ilk zamanlarında Hâricîler'in çıkardıkları isyanları bastırmak üzere valiler gönderildi.

İran'ın ilk millî devletlerinden ikincisi olan Saffârî hânedanının kurucusu Ya'küb b. Leys'in (868-878) Kâbil'i aldıktan (871) sonra Büst'ü de ele geçirerek bir yıl kadar burada kaldığı söylenir. Bağdat halifesinin şehri egemenliği altına alma teşebbüsleri gibi Sâmanoğulları'nın teşebbüsleri de sonuçsuz kaldı. Şehir, 976'da Gazneli Devleti'ni kuran Sebük Tegin tarafından zaptedildi. Büst'ün en parlak dönemini yaşadığı zaman Gazneliler devrine rastlar. Selçuklular 1045'te şehri yağmaladılar, fakat ele geçiremediler. Gazneliler 1048'de Behram Niyâl kumandasındaki bir Selçuklu ordusunu Büst yakınlarında mağlûp ettiler. Gurlu Hükümdarı Alâeddin Cihansûz Gazne'den sonra Zemindâver vilâyetinin merkezi ve Gazneliler'in ikinci başşehri olan Büst'ü de tahrip etti (1149). Daha sonra Hârizmşahlar idaresine giren şehir bu dönemden itibaren giderek önemini kaybetti. Büst, kalesi stratejik mevki dolayısıyla Nâdir Şah tarafından 1738'de tamamen yıkılıncaya kadar pek çok saldırıya uğramıştır.

D. Schlumberger'in keşfi ve Afganistan'daki Fransız arkeoloji heyetinin yaptığı kazılar neticesinde bölgede 7 km. uzunluğunda ve 2 km. eninde bir sahayı kaplayan harabeler ve eski saray duvarlarını ihtiva eden tarihî kalıntılar ortaya çıkarılarak muhafaza altına alındı. Bu kazılarda bulunan kalıntılar Ortaçağ İranı'ndaki eserlerin Bağdat ve Sâmerrâ-

daki Abbâsîler'e ait eserlerin seviyesinde olduğunu ortaya koymaktadır. Büst harabelerine yakın bir yerde 1946 yılında Leşkerghâh adıyla yeni bir yerleşim merkezi kurulmuştur. Adını, yakınında bulunan Leşkerghâh-ı Bâzâr köyünden alan şehrin nüfusu 1979 yılında 21.600 idi.

Büst'te birçok âlim yetişmiş olup büyük muhaddislerden İbn Hibbân (ö. 354/965) ve Hattâbî (ö. 388/998) ile şair Ebû'l-Feth Ali b. Muhammed el-Büstî (ö. 400/1010) bunların başında gelmektedir.

Nişâbûr yakınlarında Büst (Büş, Puşt) adıyla bilinen bir yerleşim merkezi de mevcut olup Ebû'l-Hasan el-Büstî ve Ebû Hâmid el-Büşî gibi âlimler buraya nispetle anılmaktadırlar.

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, "bst" md.; İstahrî, *Meşâlik (de Goeje)*, s. 245; Ya'kübî, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 281, 285; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 612; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (nşr. A. Ekber Feyyâz), Meşhed 1350 hş., s. 659-661, 663; Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâşirî*, I, 235, 243, 345, 348, 401; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 208-210; Muhammed Takî Han Hekîm, *Genc-i Dâniş* (nşr. Muhammed Ali Sütî — Cemşid Keyânfer), Tahrân 1366 hş., s. 199-201; D. Schlumberger, "Le Palais Ghaznévide de Lashkari Bazar", *Syria*, XXIX, Dimaşk 1952, s. 251-270; J. Sourdel-Thomine, "Stèles arabes de Bust", *Arabica*, III, Leiden 1956, s. 285-306; a.mlf., "Bust", *El²* (Fr.), I, 1384-1385; R. Hartmann, "Büst", *IA*, II, 842; *DMF*, I, 427 vd.; Klaus Fischer — Xavier de Planhol, "Bost", *EIr*, IV, 383-386.

TAHSİN YAZICI

BÜSTÂNİ

(bk. BUSTÂNÎ).

BÜSTİ

(بستی)

Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Büstî
(ö. 470/1077'den sonra)

Horasanlı mutasavvıf.

IV. (X.) yüzyılın sonunda veya V. (XI.) yüzyılın başlarında Nişâbur yakınlarındaki Büst'te (Büş) doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Sûfî tabakatı müellifleri Hücvîrî ile Kuşeyrî ve Nişâburlu olmasına rağmen Attâr eserlerinde ona yer vermemişlerdir. Ancak Ahmed el-Gazzâlî *Sevânihu'l-^uşşâk'a*, Aynü'l-kudât el-Hemedânî *Temhîdâtı* ile mektuplarından birinde onun bir rubâisini nakletmişler, Necmeddîn-i Dâye de

Mirşâdül-'ibâd ve *Mermûzât-ı Esedî der Mezmûrât-ı Dâvûdî* adlı eserinde bu rubâîyi zikretmiştir. Câmî, Aynülkudât'ın eserinde gördüğü bu rubâiden faydalanarak *Nefeâtü'l-üns*'te Büstî'ye yer vermiştir. Câmî'ye göre Büstî Horasanlı sûfilerden Ebû Ali el-Fârmedî'nin (ö. 477/1084) müridi, yine Horasanlı meşhur sûfilerden Hasan Sekkâk-ı Simnânî ile İbn Hameveyh'in şeyhidir. 449'da (1057) doğan İbn Hameveyh'in Büstî'nin müridi olduğu dikkate alınırsa onun 470'ten (1077) sonraki bir tarihte vefat ettiği söylenebilir.

Büstî'nin *Der Beyân-ı Hakikat-i Lâ ilâhe illallah* ve *Kelimât-ı Arabî* adlı iki risâle kaleme aldığı bilinmektedir. İki sayfa hacmindeki birinci risâlede "lâ ilâhe illallah" sözünü ve ruhun bu sözdeki basamaklarında yüksele yüksele (seyr-i suûdî, seyr-i urûcî) ilk vatanına nasıl varacağı anlatılır. "Lâ" ile başlayıp "Allah"ta son bulan bu mânevî ve ruhî yolculuğun ayrıntıları, eser üzerine bir şerh yazan Takıyyüddin adlı bir müellif tarafından açıklanmıştır. İkinci risâlede ruhun ilk varlıktan beşeriyet âlemine inişini (seyr-i nüzûlî), nefis ve şeytanla mücadelesini, sonra da kendinden geçerek yüce âleme yükselişini anlatır. Bu risâle üzerine, meşrepleri farklı iki müellif Nûreddin-i İsfarayînî ile İbnü'l-Arabî birer şerh yazmışlardır. Büstî'nin Nizâmülmülk'e yazdığı ve mutluluğa ermek için Allah'ı ve âhiret gününü unutmadan dünyada nasıl yaşanacağını, insanlara nasıl hizmet edileceğini açıklayan kısa nasihatnâmesi ile yukarıdaki iki risâlenin metin ve şerhleri Nasrullah Pürcevâdî'nin *Zindegi ve Âşâr-ı Şeyh Ebû'l-Hasan-ı Büstî* (Tahran 1364 hş.) adlı eseri içinde yayımlanmıştır.

Büstî'nin ruhanî mi'rac ile ilgili çok meşhur rubâisinin (metin için bk. Câmî, s. 413) temel kavramları konusunda Aynülkudât el-Hemedânî, Ahmed el-Gazzâlî, Necmeddin-i Kübrâ, Necmeddin-i Dâye, Nûreddin-i İsfarayînî ve Mahmûd-i Lâhicî gibi büyük mutasavvıflar önemli açıklamalarda bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed el-Gazzâlî, *Sevânihu'l-uşşâk* (nşr. Nasrullah Pürcevâdî), Tahran 1359, s. 19-20; Aynülkudât el-Hemedânî, *Temhîdât* (nşr. Afif Useyrân), Tahran 1341, s. 118-119, 270; Necmeddin-i Dâye, *Mirşâdül-'ibâd*, Tahran 1365, s. 308; a.mlf., *Mermûzât-ı Esedî der Mezmûrât-ı Dâvûdî*, Tahran 1352, s. 107; Câmî, *Nefeât*, s. 413; Nasrullah Pürcevâdî, *Zindegi ve Âşâr-ı Şeyh Ebû'l-Hasan-ı Büstî*, Tahran 1364.

NASRULLAH PÜRCEVÂDİ

BÜSTİ

(البُستى)

Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed
el-Harzencî el-Büstî
(ö. 348/959)

Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Nişâbur yakınlarında bulunan Büst'e (Büst) nisbetle el-Büstî, buraya bağlı Harzenc köyüne nisbetle de el-Harzencî diye anılır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ebû Abdullah el-Büsencî'den hadis okuduğu, Hâkim en-Nisâbüri'ye de hadis okuttuğu bilinmektedir. Gulâmu Sa'leb'in de belirttiği gibi Büstî, devrinde Horasan dil ve edebiyat âlimlerinin en meşhurlarından biriydi. 330 (941) yılında yaptığı hac yolculuğu sırasında uğradığı Bağdat'ta Irak'ın önde gelen ilim adamlarıyla tanıştı; bedevilerle teması olmadığı ve onların arasında yaşayan dile ait zengin malzemeyi tanımadığı halde Arap dilindeki derin bilgisi bu âlimleri hayrete düşürdü. Büstî 348 yılı Recebinde (Eylül 959) vefat etti.

Eserleri. Halîl b. Ahmed'in *Kitâbü'l-Ayn* adlı eserinde eksik bıraktığı yerleri tamamlamak üzere kaleme aldığı *Kitâbü't-Tekmile*'nin günümüze kadar gelip gelmediği bilinmemektedir. Ezherî'nin (ö. 370/980-81) belirttiğine göre Büstî eserinin baş tarafında faydalandığı kaynakların uzun bir listesini vermiş, bu eserleri hocalarından semâ* yoluyla bizat duymadığını belirtmiş, doğruyu yanlıştan ayırmasını bilen biri için bunun bir kusur sayılamayacağını söylemiştir. Ancak onu ağır bir dille tenkit eden Ezherî, Arap yazısının noktalama ve imlâ bakımından o dönemde henüz mükemmel şeklini almadığını, bir hocadan duymadan yazılı eserlerden faydalanmanın sağlıklı bir yol olamayacağını ve bu sebeple Büstî'nin noktalı ve noktasız harflerle yazılan kelimelerde pek çok hata yaptığını söyleyerek bu konuda çeşitli örnekler vermektedir (*Tehzîbü'l-luğa*, I, 32-40). Büstî'nin, kendisini şöhrete ulaştıran bu eserden başka *Kitâbü't-Tafsi* ve *Kitâbü Şerhi (Tefsiri) ebyâti Edebi'l-kâtib* adlı iki kitap daha yazdığı kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü'l-luğa, I, 32-40; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba*, IV, 203-208; a.mlf., *Mu'cemü'l-büldân*, II, 336; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 33; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 107-119; Süyûtî, *Bügetü'l-vu'ât*, I, 388; Sezgin, *GAS*, II, 554-555, 556; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), I, 208.

RAHMÎ ER

BÜTÇE

(bk. BEYTÜLMÂL).

BÜTRİYYE

(البترية)

Zeydiyye âlimlerinden Kesîrûnnevâ ve Ebter lakaplarıyla tanınan
Hasan b. Sâlih'in
(ö. 168/785)
görüşlerini benimseyenlere verilen ad
(bk. ZEYDİYYE).

BÜVEYHİLER

(آل بويه)

932-1062 yılları arasında
İran ve Irak'ta hüküm süren
Deylem asıllı bir hânedan.

Tarih. Hânedan adını, Sâsânî Hükümdarı Behrâm-ı Gûr'un soyundan olduğu rivayet edilen Büveyh (Büye) b. Fennâ (Penâh) Hüsrev'den alır. Deylemîler önceleri Mecûsî ve putperest bir kavimken IV. (X.) yüzyılın başında Ali evlâdından Hasan el-Utrûş'un gayretleriyle müslüman oldular ve Şiîliği benimsediler. Daha sonra Abbâsî Halifeliği dahil müslüman devletlerin ordularında büyük ölçüde yer aldılar. Ayrıca kendi bölgelerinde küçük beylikler kurdukları gibi güneye doğru inerek İran ve Irak'ta vuku bulan siyasi olaylarda da önemli rol oynamaya başladılar. Büveyh'in Ebû'l-Hasan Ali, Ebû Ali Hasan ve Ahmed adında üç oğlu vardı. Bu üç kardeş önce Gîlânî bir sülâleye mensup Emîr Mâkân b. Kâkî'nin emrinde Sâmânîler'in hizmetine girdiler (928). Ancak Mâkân daha sonra Sâmânîler'e karşı harekete geçtiği zaman karşısına yine Gîlânî bir soylu olan Merdâvic çıktı. Mâkân'ın mağlûp olup Taberistan'ı terketmek zorunda kalmasıyla Ali ve kardeşleri Merdâvic'in yanında yer aldılar. Merdâvic bundan sonra Rey başşehir olmak üzere Taberistan ve Cürcân'da Ziyâîler hânedanını kurdu.

Üç kardeşten Ali, Merdâvic tarafından Kerec valiliğine tayin edildi. İran'ın güneyinde bir devlet kurmak isteyen Ali'nin çevresinde çok sayıda Deylemli toplandı. Şiî olmasına rağmen amansız bir düşmanı haline gelen Merdâvic'e karşı Abbâsî halifesinin desteğini sağlamaya çalıştı ve güneye inerek İsfahan'ı işgal etti (932). Fakat Merdâvic müttetiklerinin yardımıyla onu bölgeden uzaklaştırdı. Ali daha sonra Fars'ı ele geçirdi ve